DOI: 10.33942/sititpr202264 УДК 811.161.1

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ И РАЗВИТИЯ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА В ТАДЖИКСКИХ ШКОЛАХ

Мергенбаева С.Р.
Преподаватель, №15 средняя школа имени Садриддина Айни, Баткенская область, Кыргызстан

Аннотация: *рассматриваемые в данной статье вопросы касаются проблем, связанных с мотивацией изучения кыргызского языка. Устойчивость учебной мотивации; поддержание и развитие положительных мотивов, развитие познавательного интереса- все составляющие, которые повышают уровень мотивации при изучении кыргызского языка в условиях таджикской школы. В статье рассказывается, что среди разнообразных мотивов школьника особое место занимает познавательный мотив, который является одним из наиболее специфичных. Положительные мотивы обусловлены чувством долга перед своими близкими, представлениями об обучении как о дороге к освоению больших ценностей культуры, к получению образования. Отрицательные мотивы вызываются угрозой, наказанием, выговором, порицанием, плохой оценкой. Актуальность данной статьи обусловлена поиском путей пополнения средств обучения кыргызскому языку на основе пересмотра компонентов содержания обучения с целью их оптимизации в целом.*

Ключевые слова: *мотивация, норма, речевая ошибка, причины речевых ошибок, классификация, орфоэпические ошибки, семантические ошибки.*

WAYS TO INCREASE AND DEVELOP EDUCATIONAL MOTIVATION WHEN LEARNING KYRGYZ IN TAJIK SCHOOLS

Mergenbaeva S.R.
Teacher, No. 15 secondary school named after Sadriddina Aini, Batken region, Kyrgyzstan

Abstract: *The issues discussed in this article relate to problems related to the motivation to learn the Kyrgyz language. Sustainability of educational motivation; maintaining and developing positive motives, developing cognitive interest - all components that increase the level of motivation in learning the Kyrgyz language in a Tajik school. The article says that among the various motives of the student, a special place is occupied by the cognitive motive, which is one of the most specific. Positive motives are due to a sense of duty to their loved ones, ideas about learning as a road to mastering the great values of culture, to getting an education. Negative motives are caused by threat, punishment, reprimand, censure, poor assessment.*

Key words: *motivation, norm, speech error, causes of speech errors, classification, pronunciation errors, semantic errors.*

ТАЖИК МЕКТЕПТЕРДЕ КЫРГЫЗ ТИЛИН ОКУТУУДА БАЛДАРДЫН ОКУУ МОТИВАЦИЯСЫН ӨНҮКТҮРҮҮ ЖАНА ЖОГОРУЛАТУУ ЖОЛДОРУ

Мергенбаева С.Р.
Окутуучу, № 15 Садриддин Айни атындагы орто мектеби, Баткен областы, Кыргызстан

Аннотация: *Бул макалада талкууланган маселелер кыргыз тилин үйрөнүү мотивациясына байланышкан көйгөйлөргө тиешелүү. Окуу мотивациясынын туруктуулугу; оң мотивдерди сактоо жана өнүктүрүү, таанып билүүчүлүк кызыгууну өнүктүрүү – тажик*

мектебинин шартында кыргыз тилин үйрөнүүдө мотивациянын деңгээлин жогорулатуучу бардык түзүүчүлөр болуп саналат. Макалада мектеп окуучусунун ар кандай мотивдеринин ичинен өзгөчө орунду ээлеген таанып билүүчүлүк мотиви бирден-бир адистешкен мотив экендиги ачылып берилет. Оң мотивдер жакындарынын алдындагы милдетти сезүү, маданияттын улуу баалуулуктарын өздөштүрүү, билим алуунун жолу катары окуу жөнүндөгү идеялар менен шартталган. Терс мотивдер коркутуу, жазалоо, сөгүш, каралоо, туура эмес баалоодон келип чыгат. Бул макаланын актуалдуулугу билим берүүнүн мазмунунун компоненттерин бүтүндөй оптималдаштыруу максатында кайра карап чыгуунун негизинде кыргыз тилин окутуунун каражаттарын толуктоо жолдорун издөө менен шартталган.

Өзөктүү сөздөр: *мотивация, норма, кептик катачылык, кептик катачылыктын себептери, классификация, орфоэпиялык каталар, семантикалык каталар.*

Окуу мотивациясы – бул ишке киргизген, багыттаган жана колдоо көрсөткөн окуу ишмердүүлүгүн аткарууга багытталган процесс. Бул окуучунун жаралган мотивдери, максаттары, ийгиликсиздикке болгон реакциялары, өжөрлүгү жана мамилелеринен түзүлгөн татаал комплекстүү системасы [1].

Мамлекеттин жана ар бир мамлекеттин билим берүү системасынын алдында – инсандык даярдыкты, анын ичинде, социалдык тажрыйбага ээ болууга умтулуусун, өмүр бою окуу жөндөмдүүлүгүн калыптандыруу маселеси турат. Мындай даярдык баланын мектепте окуу мезгилинде, анын окуу ишмердүүлүгүнүн мезгилинде калыптанышы зарыл, анын негизинде ойготууга түрткү болуучу мугалимдин оң мотивациясы жатат [2].

Ч. Рыспаева белгилегендей, заманбап мектептин мугалимине класста окуу процессин болушунча мыкты уюштуруу үчүн окуу процессинин мотивдерин мыкты классификациялоо тууралуу маалыматка ээ болушу керек. Мындан тышкары мугалим ар бир окуучунун мектептеги мотивациясын аныктоо үчүн талдоо жүргүзүшү зарыл [3].

Кандай гана предметти, өзгөчө тажик мектебинде кыргыз тилин үйрөнүүдө мотивация эбегейсиз чоң роль ойнойт. Ийгилик окуучулардын чет тилин үйрөнүү процессинде кандай мотивдерди көздөшүнөн көз каранды болот. И.А. Зимнейдин аныктамасы боюнча [4], «мотив — бул ушул мотив тарабынан аныкталган ишмердүүлүккө кирген кандайдыр бир иш аракетти жасоого адамды шыктандырган, ойготкон нерсе».

Билим берүүнүн баштапкы этабында мотивация маселеси өзгөчө мааниге ээ, анткени балдардын билимге болгон жөндөмдүүлүгү жана каалоосу үчүн негиз мектеп жашында түптөлөт. Мотив гана ишмердүүлүктүн булагы болуп эсептелет жана ойготуучу жана ойду калыптандыруучу функцияны аткарат [5].

Мектеп окуучусун окууга шыктандырган мотив катары бир эмес, ар кандай касиетке ээ бир катар мотивдер экендигин билдирет, аларды өз кезегинде төмөнкүдөй топторго бөлүштүрсө болот:

- окуу-таануучулук (окууга кызыгуусу, билим алууга умтулуусу, таанып-билүүчүлүк керектөөсү, кызыгуусу ж.б.);

- түздөн-түз - дем берүүчү (ачыктык, жаңычылдык, белгилүүлүк, жазалануудан коркуу ж.б.);

- келечектүү- дем берүүчү (жоопкерчиликтүүлүк, милдеттүүлүк сезими ж.б.)

Окуучулардын таанып-билүүчүлүк активдүүлүгүн шыктандыруу, билим алууга мотивацияны калыптандыруу үчүн иштин кандай формалары кызмат кылат?

- дидактикалык оюндар жана көнүгүүлөр;

- билим берүүдө жана тарбиялоодо инсанга багытталган мамиле;

- предметтер боюнча класстан тышкаркы иш чаралар;

- ар кайсы предметтер боюнча окуучулардын чыгармачылык иштери;

- предметтик олимпиадаларды өткөрүү;

- ар кандай педагогикалык технологияларды колдонуу (көйгөйлүү окутуу, оюн формалары, өнүктүрүүчү тапшырмалар ж.б.);

- интеграциялык окутуу (интеграцияланган сабактарды өткөрүү)

Бүгүнкү күндө мугалимдердин алдында тил үйрөнүү процессинде табигый шарттарга мүмкүн болушунча жакын чет тилдеги кеп байланыш чөйрөсүн түзүү милдети турат. Кыргыз тилинде сүйлөө коммуникациясына үйрөтүүнүн эң маанилүү фактору – бул тилди өздөштүрүүнүн мотивациясы эсептелет.

Окуу мотивациясы – бул инсандын окуунун өзүнчө предметине да, бүткүл билим берүү процессине да болгон мамилесин өзгөртүүнүн бир топ татаал жана бир жактуу эмес процесси. Ошол эле учурда окууга болгон мотивация инсандын өзгөчөлүктөрүнөн жана индивиддин социалдык ролдорунан көз каранды [6].

Биздин өткөргөн эксперименталдык изилдөөлөр кыргыз тилин үйрөнүүдө таанып-билүүчүлүк мотивацияны калыптандырууга окутуунун активдүү ыкмаларын: проблемалык, изилдөөчүлүк, оюндук жана башкаларды колдонууга көмөктөшөөрүн аныктоого мүмкүндүк берди. Кыргыз тилин окутуунун активдүү формаларын колдонуунун айрым жолдорун сунуштайбыз, аны колдонуунун натыйжасында оң натыйжаларга жетишилди:

1)көнүгүүлөрдүн атайын иштелип чыккан системасын түзүү, аларды аткаруу менен окуучулар өз ишмердүүлүгүнүн жыйынтыгын сезишмек;

Тема боюнча жаңы лексиканы үйрөнүүдө кроссворд, сүрөт боюнча аңгеме түзүү көнүгүүлөрүн колдонсо болот.

Мисалы, «Сөздү тап» оюну. Төрт бурчтук берилет, ар бир төрт бурчтукта тамгалар жазылган. Берилген тамгаларда «экология» темасындагы сөз катылган. Окуучулар тизмедеги сөздү табышы жана которушу керек

Көрсөтмө:

Сөздөр алдыга же артка карай, тигинен же туурасынан жазылган болушу мүмкүн. Сөздөрдүн бардыгы бир темага байланыштуу. Сиздер кезектеги сөздү таап, төрт бурчтуктардан белгилеп жана алардын маанисин силер түшүнгөндөй кылып котормосун жазышыңар керек.

Кроссвордду баланын жеке иш-аракети катары гана эмес, жамааттык иш катары да колдонсо болот. Класс 2 топко (A жана B) бөлүнөт. Тема боюнча сөздөрдү колдонуу менен кроссворд түзүлөт, андан кийин кроссворддун бардык сөздөрү бирдей эки бөлүккө бөлүнөт, 2 бош барак алынат, алардын бири сөздөрдүн бир бөлүгү менен экинчиси экинчиси бөлүгү менен толтурулат, алар бири-бирин толуктап турушу зарыл. Бир барак A тобуна, экинчиси B тобуна берилет. Кроссвордду бүтүрүү үчүн эки топтун тең катышуусу зарыл: A тобу B тобуна өзүнүн барагындагы сөздөрдүн маанисин түшүндүрөт, андан кийин топтор алмашат.

Көрсөтмө:

A жана B топторунда иштөө. Сиздер A тобусуздар.

Кроссворддо кээ бир сөздөр жок. B тобу алар кайсы сөздөр экендигин билет. B тобунда алардын өзүнүн кроссвордунда жок болгон кээ бир сөздөр дагы бар.

Жетишпеген сөздөрдүн маанисин билүү максатында бири-биринерден суроо үчүн буларды кезеги менен колдонгула.

Сүрөттөн аңгеме түзүү сыяктуу ыкманы колдонуу жаңы сөз байлыгын өздөштүрүү үчүн да колдонулат. Бул ыкма окуучулардын ой жүгүртүүсүн өнүктүрөт, ошондой эле окуучуларга башка сабактарда же жеке тажрыйбасынан алган билимдерин көрсөтүүгө мүмкүнчүлүк берет.

2) окуу процессине эмоционалдык чөйрөнү кошуу

Окуучуларга кыргыз макалы сунушталат, ага ылайык макалдын өзү окуянын аягы болушу үчүн аңгеме түзүү керек. Сиз чыныгы турмуштук кырдаалдарды колдоно аласыз же окуяны ойлоп таба аласыз.

3) мугалимдин педагогикалык таасир этүүсүнүн мүнөзү, атап айтканда, шыктандыруулардын жана бекемдөөлөрдүн болушу;

Окуучуларды стимулдаштыруу, алардын жоопторун баа менен сыйлоо зарыл. Мисалы, биринчи жооп берген окуучуга жогору балл берсе, натыйжада окуучуларда предметти окууга дагы бир мотив (жакшы баа) пайда болот.

4) сабактарда аудио- көргөзмө каражаттарын колдонуу;

Бир нече көрсөтмө куралдарды чогуу колдонуу, эгерде бар болгон таблицалар, схемалар, чиймелер эскирип калса же мугалимдин ой-ниетине жооп бербесе, анда презентация маселенин заманбап чечилиши болуп саналат. Бул, чындыгында, ылайыктуу, анткени ал көңүлдү техникалык тыныгууларга бурбайт: плакат илүү, проекторду күйгүзүү жана башкалар мазмунга көңүл буруууга мүмкүндүк берет.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. ***Ильин, Е.Л.*** *Мотивация и мотивы / ЕЛ. Ильин. - СШ. : Питер, 2011. - 512 с.*
2. ***Рыспаева Ч.К.*** *Теоретические основы формирования профессиональной мотивации будущего учителя/ Ч.К.Рыспаева // Наука и инновационные технологии. -2021.- №1(18)-С.194-199*
3. ***Рыспаева Ч. К.*** *Связь психолого-педагогического сопровождения и информационных технологий в диагностике учебной мотивации/ Ч.К.Рыспаева // Наука и инновационные технологии. – 2018.- №4/ (9). - С.213-217*
4. ***Зимняя И.А.*** *Педагогическая психология. Москва, 1986. С. 130-134.*
5. ***Васильева М.М.*** *Условия формирования мотивации при изучении иностранного языка. М.: Педагогика, 1988. С. 131.*
6. ***Рыспаева Ч. К.*** *Учебная мотивация студентов как психолого- педагогическая проблема/ Ч.К.Рыспаева // Наука и инновационные технологии. – 2020. №2 (15). - С.165-173*
7. ***Бакшаева Н.А., Вербицкий А.А.*** *Психология мотивации студентов - М.: Изд. Юрайт, 2019 – 170с.*
8. ***Чирков, В.И.*** *Самодетерминация и внутренняя мотивация поведения человека / В.И. Чирков // Вопросы психологии. - 1996. - № 3. - С. 117-118.*

Рецензент: к.п.н. Рыспаева Ч.К.
25.04.2022г.